

Synpunkter på utkastet till nationell biblioteksstrategi från gruppen för pliktrelaterad och strategisk insamling inom KB:s Forum för nationell samverkan och utveckling

Gruppen för pliktrelaterad och strategisk insamling ser framemot att föra en dialog med utredningen gällande pliktrelaterade frågor, framförallt avseende önskemål på förslag till direktiv för framtida utredning om pliktlagstiftningen. Gruppens direktiv är:

Gruppen ska med ett nationellt perspektiv stödja prioriteringar rörande pliktrelaterad insamling och vara rådgivande i frågor som rör strategisk insamling.

Gruppen ska även driva frågor kring tillgängliggörande i syfte att främja forskningens kvalitet och för att möjliggöra analys av det insamlade materialet.

Gruppen för pliktrelaterad och strategisk insamling är en del av Kungl. bibliotekets samverkansstruktur och har varit aktiv sedan våren 2016. Medlemmar är forskare och bibliotekarier. För minnesanteckningar från våra möten, kontakta Boel Larsson, KB. November 2017 ordnade vi en konferens "Kan man forska om samtiden i framtiden?", se https://www.youtube.com/watch?v=WMZTP_krZ3k&list=PLZVkeICvA5-ExWBE0w_hADlinS1uVCL4O

Vid vårt möte den 5 oktober 2018 hade vi en dialog med Erik Fichtelius och Eva Enarson från Sekretariatet för Nationell biblioteksstrategi. Nedan en sammanfattning av synpunkter vi vill skicka med i sekretariatets fortsatta arbete, baserat på *Utkast till nationell biblioteksstrategi* och gruppens diskussioner. Vi har valt att kommentera de frågor som ryms inom gruppens uppdrag (se direktivet).

- **Pliktlagstiftningen måste utredas.**

Vi instämmer i den "Nödvändiga åtgärden" "Modernisera pliktlagen" (s. 51). Vi anser att en utredning som mynnar ut i konkreta förslag är akut gällande pliktlagstiftningen. Lagstiftningen är obsolet och anpassad till en analog tid där det inte heller fanns digital tryckteknik och det digitala ansågs som komplement till det tryckta.

- **Problembilden finns i "Plikten under lupp"**

För en bild av vad som behöver utredas finns den mycket tydliga rapporten "Plikten under lupp", skriven av Göran Konstenius, KB, som överlämnats till Utbildningsdepartementet 2017. Det är viktigt att departementet går vidare och initierar vidare utredning och möjlighet att ta fram lösningsförslag. "Pliktexemplarslagstiftningen måste revideras Dagens pliktexemplarslagstiftning l har stora brister och behöver revideras. Bristerna grundar sig dels i de principiella skillnader som föreligger mellan lag (1993:1392) om pliktexemplar av dokument och lag (2012:492) om pliktexemplar av elektroniskt material (e-plikt), dels i att lagstiftningen i sin helhet ligger i otakt med medieutvecklingen. Resultatet har blivit en ologisk och haltande samlingsuppbyggnad, där allt fler publikationstyper inte kan samlas in, och där det elektroniska materialet endast kan nås från KB:s lokaler." (*Plikten under lupp. En studie av pliktlagstiftningens roll, utformning och relevans i förhållande till medielandskapets utveckling. s. 4*).

- **Tillgång till e-pliktmaterial måste akut lösas.**
Det insamlade e-pliktmaterial finns idag endast på KB. Regeringen har avsett att återkomma i frågan om tillhandahållande (Prop. 2011/12:121 s. 12) men det har dröjt alltför länge nu! Nyttan av det insamlade materialet uppstår i användningen av materialet vilken är starkt förhindrad i dag.
- **Forskningen får inte begränsas**
Dagens begränsningar i insamling och i möjligheten att tillgängliggöra det insamlade digitala materialet, leder till begränsningar av forskningen. I vår grupp har berättats om forskningsprojekt som inte kunnat fullföljas på grund av den begränsade tillgången och även tekniken, i ett specifikt fall rörande tillgång till Kulturarw3.
- **Tillgång till samtidshistorien en grundpelare i en demokrati**
Gruppen anser att tillgång till vårt digitala kulturarv, inte minst den nära samtidshistorien som material från politiska partier som enbart finns i digital form (som vid dagens lagstiftning faller mellan stolarna), är en viktig grundsten i ett demokratiskt samhälle. ”2§: Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.” (Bibliotekslag (2013:801)). Det är därför av största vikt att insamling och tillgång till detta material säkerställs i lagstiftningen.
- **Avtalslösningar enbart i undantagsfall**
Vi anser att avtalslösningar för tillgång till digitalt material bara bör vara en undantagslösning. Tillgången till vårt digitala kulturarv måste säkerställas långsiktigt i lagstiftning och göras oberoende av politiska maktskiften och finansiering. Vi anser att en minimumnivå på tillgång skulle kunna vara i nivå med den som finns i avtal för digitala tidskrifter på våra universitet och högskolor i dag, dvs tillgång för universitetens personal med inloggning och walk-in-use på biblioteken. Walk-in-use, möjlighet att använda materialet på ett bibliotek, bör omfatta hela biblioteksväsendet. Begreppet ”pliktbibliotek” bör inte vara en avgränsning gällande digitalt material då det bygger på premisser gällande hanteringen av analogt material.
- **Framtida digitala samlingar**
En framtida lagstiftning om insamling av digitalt material måste bygga på principer för digitalt material. Dagens e-plikt är subsidiär i förhållande till äldre lagstiftningen vilket innebär att endast unik information utan motsvarighet i fysisk form omfattas av e-plikt. Den principen bygger på premissen att det digitala kompletterar det analoga. I dagens och framtidens samhälle är det digitala normen och en sammanhållen digital tillgång är en förutsättning för forskningen.
- **Digitalt, analysbart material**
Tillgång till materialet får inte stanna vid pdf:er för utskrift. För forskning måste det finnas möjlighet att analysera materialet maskinläsbart. Text- och data utvinning måste vara tillåtet och tekniskt genomförbart.

För Gruppen för pliktrelaterad och strategisk insamling

Uppsala 181029, Karin Grönvall (ordf)